

İĞDELİ v. TÜRKİYE DAVASI¹

(Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının İhlali İddiası),

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 3. Daire Kararı,

Başkan: G. Gress, *Üyeler:* I. Cabral Barreto, L.Caflisch, B. Zupancic, H.S. Greve, K. Traja, F. Gölcüklü (ad hoc) ve V. Berger (Bölüm Yazı İşleri Müdürü)

Başvuru No: 29296/95

Karar Tarihi: 20 Haziran 2002

DAVANIN PROSEDÜRÜ

1. Bu davanın kaynağı, 26 Ekim 1995 tarihinde bir Türk vatandaşı olan Yüksel İğdeli tarafından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 25. Maddesi'ne göre, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda (Komisyon) Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yapılan 29296/95 numaralı başvurudur.

2. Başvuru sahibi, İstanbul'da avukatlık yapan bayan N. Kaplan tarafından Mahkeme'de temsil edilmiştir. Türk Hükümeti (Hükümet) ise, bu davada bir temsilci atamamıştır.

3. Sözleşmenin md.5/3'üne dayanan başvuru sahibi, bir yargıç veya yargı yetkisine sahip bir yetkili önüne çıkarılmaksızın, polis tarafından gözaltında tutulmasının 7 gün sürdüğünü şikayet konusu yapmıştır. Başvuru sahibi, aynı zamanda Türk hukukunun, gözaltında tutulmanın hukuka aykırılığı konusunda hızlı bir biçimde karar verebilecek etkili bir kanun yolu ortaya koyamaması bakımından, Sözleşmenin md.5/4'üne dayanarak ta şikayette bulunmuştur.

4. Başvuru, 11. Protokol'un yürürlüğe girdiği 1 Kasım 1998 tarihinde Mahkemeye intikal ettirilmiştir. (11. Protokol md.5/2).

5. Başvuru, başlangıçta Birinci Daire'ye verilmiştir (Mahkeme Tüzüğü, md 52/1). Türkiye adına seçilen Yargıç Bay Rıza Türmen davadaki oturumdan çekilince (md 28), daha sonra Hükümet, ad hoc Yargıç olarak sayın F. Gölcüklü'yü atamıştır (Sözleşme md. 27/2 ve Tüzük md. 29/2) .

6. 30 Mayıs 2000'de Daire, başvuru sahibinin md. 5/3 ve 4 çerçevesindeki şikayetlerini derdest ederek geri kalan başvurunun kabul edilemez olduğunu beyan etmiştir.

7. Başvuru sahibi ve Hükümet, davanın esasına ilişkin gözlemlerini dosyaya yansıtmışlardır (Md. 59/1)

8. 1 Kasım 2001'de Mahkeme, Dairelerin kompozisyonunu değiştirmiştir (Md. 25/1). Bunun sonucunda dava, yeni oluşturulan Üçüncü Daireye verilmiştir.

¹ Bu kararın tam *tercümesi, kısa özeti ve yorumu*, PA Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi, **Yard. Doç. Dr. Fatih KARAOSMANOĞLU** tarafından tercüme edilmiştir.

DAVANIN ESASI

DAVAYA İLİŞKİN MADDİ OLAYLAR

9. 5 Haziran 1995'te İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nden polisler, illegal bir örgüt olan PKK üyesi olmasından şüphelendiği ve o sırada öğrenci olan başvuru sahibini yakalamıştır.

10. 6 Haziran 1995'te İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürü, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcısı'na başvuru sahibinin gözaltı süresinin 12 Haziran 1995'e kadar uzatılmasını talep eden bir yazı yazar. Aynı gün Cumhuriyet Savcısı (no: 23783), talep edilen uzatımı verir.

11. 12 Haziran 1995'te İstanbul DGM Cumhuriyet Savcısı (no.16429), PKK içindeki eylemleri ile ilgili olarak başvuru sahibini sorgulamış ve bu kişinin tutuklanması istemli bir dilekçeyi İstanbul DGM'ye vermiştir.

12. Aynı gün başvuru sahibi, İstanbul DGM'ye çıkarılmış ve hakkında tutukluluk kararı verilmiştir.

13. 23 Ağustos 1995'te Cumhuriyet Başsavcısı, başvuru sahibini PKK üyeliği ile itham eden iddianame tanzim ederek İstanbul DGM'ye vermiştir. Bu ithamlar, Türk Ceza Kanunu (TCK) md.168/2, 3713 sayılı Kanun md. 5 ve 2918 sayılı Kanun (Trafik Kanunu) md. 19/2'ye dayandırılmıştır.

14. 9 Ağustos 1996'da başvuru sahibi tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

15. 18 Kasım 1998'de başvuru sahibi, TCK md. 168/2 uyarınca 3 yıl hapse mahkum oldu.

İLGİLİ İÇ HUKUK KURALLARI

16. TCK'nun 168. Maddesi Şöyle der:

“ Her kim, 125, 131,146, 147, 149 ve 156. maddelerinde yazılı cürümleri işlemek için silahlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut böyle bir cemiyet ve çetede amirliği ve kumandayı ve hususi bir vazifeyi haiz olursa onbeş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkum olur.

Cemiyet ve çetenin sair efradı on yıldan on beş yıla kadar ağır hapisle cezalandırılır.”

17. 12 Nisan 1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu md. 3 çerçevesinde, TCK md.168'de tanımlanan suç, terörist bir eylem olarak sınıflandırılmaktadır.

18. 3713 sayılı kanunun 5. Maddesi uyarınca, TCK'da yer verilen cezalar, buradaki kanunun 3 ve 4. Maddelerinde tanımlanan cürümlere bir ceza olarak, bir buçuk misli artırılmaktadır.

19. T. C. Anayasası'nın 19. Maddesi şöyle der:

“Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir.

Hiç kimse, şekil ve şartları kanunda gösterilen aşağıdaki durumların dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

.....

Yakalanan veya tutuklanan kişi en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok on beş gün içinde bir yargıç önüne çıkarılır. Bu süreler, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

....

Her ne sebeple olursa olsun, özgürlüğü kısıtlanan kişi, kıs sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciiine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir muameleye uğrayan kişilerin uğradıkları zarar kanuna göre Devlet tarafından ödenir.”

20. DGM’lerdeki usule ilişkin 3842 sayılı Kanunun 9. Maddesine göre, sadece bu mahkemeler TCK 125 ve 168. Maddelerinde yer alan suçlara ilişkin davalara bakmakla yetkilidirler.

21. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununu değiştiren 18 kasım 1992 tarih ve 3842 sayılı Kanun, DGM görev alanına giren suçlara ilişkin olarak yakalanan bir kişinin en geç kırk sekiz saat yahut birden fazla kişi tarafından işlenen suçlarda 15 gün içinde bir yargıç önüne çıkarılmasını düzenlemektedir.

İDDİA, SAVUNMA VE KARAR GEREKÇESİ

SÖZLEŞME MADDE 5/3 VE 4’ÜN İHLALİ İDDİASI

22. Başvuru sahibi, Sözleşmenin md.5/3 ve 4’ün ihlal edildiğini ileri sürmektedir. Bu maddenin ilgili hükümleri şöyledir:

3. Bu maddenin 1 (c) hükümlerine uygun olarak yakalanan veya gözaltına alınan bir kişi, derhal bir yargıç veya hukukun öngördüğü bir başka yetkili önüne çıkarılır ve makul süre içinde yargılanır. Yargılama için şartlı salıverilme yapılabilir.

4. Gözaltına alınma hukuki değilse, yakalama ve gözaltı ile özgürlüğünden yoksun bırakılan kişi, gözaltına alınmasının hukuksuzluğunun yargı tarafından hızlı bir biçimde karar verileceği ve salıverilmesine karar verileceği kanuni yola başvurma hakkına sahiptir.”

A. Sözleşme Madde 5/3

Mahkemeye Sunuşlar

23. Başvuru sahibi, bir yargıç veya hukukun öngördüğü yargı yetkisini kullanacak yetkili bir kişi önüne çıkarılmaksızın, polis tarafından 7 gün gözaltına alındığını ileri sürerek , sözleşme md. 5/3 çerçevesinde şikayette bulunur.

24. Hükümet, 3842 sayılı Yasanın 30. maddesi uyarınca mahkemeye şunları bildirir: DGM görev alanına giren bir suçtan yakalanan kişilerin, en geç 48 saat içinde bir yargıç önüne çıkarılması gerekir. Ancak, başvuru sahibine yapılan ithamlar kişinin daha fazla gözaltında kalmasını gerektirmesi durumunda, bu davada olduğu gibi, gözaltı süresi toplu işlenen suçlarda 15 güne kadar artırılmaktadır. Bu konuda hükümet, Avrupa’da diğer terörizm örneklerinin sergilediği tehditten karşılaştırılamayacak kadar çok ciddi olan Türkiye’deki terörist tehlikenin niteliği ve derecesi ile bu tehlikeyi bertaraf etmek için atılan adımlarda karşılaşılan spesifik güçlükleri ileri sürmüştür.

25. Hükümet aynı zamanda, başvuru sahibinin polis tarafından yakalandığını ve gözaltında Cumhuriyet Savcısının izni ve yetkilendirmesi ile 7 gün tutulduğunu, gözaltının son

günü sorgulanma amaçlı olarak yargıç önüne çıkarıldığını ileri sürer. Bundan dolayı Hükümet, gözaltı tedbirinin hukuka uygunluk içinde yetkili otorite tarafından yerine getirilip uygulandığını dile getirmektedir. Böylece hükümet, iç hukuk çerçevesinde, ülkedeki yetkililerin, Sözleşme'ye göre belirlenen takdir hakkının ötesinde yetkilerini aşan yönde olmadıkları ve gözaltı tedbirinin herhangi bir yönde orantısız olmadığı sonucuna varmaktadır.

26. Başvuru sahibi, kendisinin süreyi aşkın olarak gözaltında tutulduğunu iddia etmektedir. Başvuru sahibi aynı zamanda, Mahkeme'nin *Brogan ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* davasındaki içtihatlarını göz önünde bulundurarak (29 Kasım 1988 tarihli karar, Series A no. 145-B, pp.30-35, §§ 55-62), bir yargıç veya hukukun yetkili kıldığı otorite önüne çıkarılmaksızın yedi günlük gözaltı süresinin, Sözleşme md. 5/3'ün gereklerine uygun olmadığını ifade etmektedir.

Mahkemenin Değerlendirmesi

27. Mahkeme, 5. Maddenin, genel olarak, devletin keyfi müdahalesine karşı bireyin özgürlük hakkını korumayı amaçladığını ifade etmektedir. Madde 5/3, yürütmenin yaptığı müdahalenin yargısal kontrolünü gerektiren hukuk devleti anlayışını güvence altına almayı ve keyfilikten sakınmayı hedeflemektedir (Bakınız: 26 Kasım 1977 tarihli Sakık ve Diğerleri Kararı, *Reports of Judgements and Decisions* 1977-7, p.2623, §44).

28. Mahkeme, terörist suçların araştırılmasının şüphesiz yetkililere özel problemler getirdiğini bazı durumlarda kabul etmektedir (aşağıdaki kararlara bakınız: Brogan ve diğerleri, cited above, p.33, 61; Murray v. Birleşik Krallık, 28 Ekim 1994, Series A no. 300-A, p.27, §58; Aksoy v. Turkey, 18 Aralık 1996, *Reports* 1996-4, p.2282, § 78; Sakık ve diğerleri v. Türkiye, 26 Kasım 1997, *Reports* 1977-7, p.2623, § 44; Demir ve diğerleri v. Türkiye, 23 Eylül 1998, *Reports* 1998-6, p.2653, § 41; Dikme v. Türkiye, no. 20869/92, 11 July 2000). Bununla birlikte bu durum, her ne zaman terörizm konusu ileri sürülürse sürülsün, araştırma yapan yetkililerin, sorgulama için şüphelileri yakalamak bakımından 5. Madde çerçevesinde kayıtsız şartsız yetki sahibi oldukları (*carte blanche*), yani iç hukuk yargı organlarının ve nihai olarak ta Sözleşme denetim organlarının etkili denetimine tabi olmayacakları anlamına gelmez Yukarıda bahsedilen Murray kararına bakınız, p.27, § 58.

29. Mahkeme, başvuru sahibinin poliste gözaltına alınmasının yedi gün sürdüğünü kayda geçirerek, *Brogan ve Diğerleri* davasında, amacı terörizme karşı topyekün toplumu koruma olmakla birlikte, yargısal kontrol olmaksızın dört gün altı saat süren gözaltının, süre bakımından Sözleşmenin 5. Maddesinde tanımlanan sınırlamaları aştığına karar verdiğini anımsar (yukarıda bahsedilen Brogan ve Diğerleri kararına bakınız, p.33, § 62).

30. Bu davada öngörüldüğü gibi, terörist suçların araştırılması yetkililere özel problemler getirebilmekle birlikte, Mahkeme, yargısal müdahale olmaksızın başvuru sahibinin yedi gün gözaltında tutulmasının gerekliliğini kabul edememektedir,

31. Bundan dolayı Mahkeme, Madde 5/3'ün ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

B. Sözleşme Madde 5/4

32. Başvuru sahibi, polis tarafından gözaltına alınmasının iç hukuk bakımından hukuksuzluğunu ileri sürememesinin, Sözleşme Madde 5/4'ün ihlali olduğunu ileri sürmüştür.

33. Hükümet, başvuru sahibinin poliste gözaltında tutulma süresinin iç hukuka uygun olduğunu, olayların olduğu zamandan beri, gözaltına uygulanabilen sürenin, DGM'lerin görev alanına giren suçlar bakımından onbeş güne kadar olduğunu cevaben ileri sürmüştür.

34. Mahkeme, gözaltında bulunan bir kişinin, gözaltına alınmasının hukuksuzluğunu ileri sürmesi bakımından bir süre beklemek zorunda olduğu durumlarda, Madde 5/4'ün ihlali sözkonusu olabileceğini düşünmektedir. Madde 5/3 ile ilgili ulaştığı sonuçla ilgili olarak (paragraf 33'e bakınız) Mahkeme, olaydaki sürenin, Sözleşme Madde 5/4'teki "Speedily" (süratle) düşüncesi ile çeliştiğini düşünmektedir (Van Droogenbroeck v. Belçika kararı, Series A no.50, p.29, § 53).

35. Mahkeme, mevcut davada, başvuru sahibinin gözaltında tutulma süresinin, hukuk tarafından belirlenen süre limitini aşmadığını kayda geçirmiştir. Gerçekte bu, başvuru sahibinin, ilgili zamanda Türk hukukuna uygun bir periyot olan yedi günlük gözaltında tutulmaya, niçin itiraz edemediğinin bir nedeni olmaktadır.

36. Dolayısıyla Mahkeme, Madde 5/4'ün ihlalinin var olduğu sonucuna varmıştır.

SÖZLEŞMENİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

37. Sözleşme Madde 41 şöyle der:

“Şayet Mahkeme, Sözleşme ve Protokollerin bir ihlalinin var olduğuna karar verirse ve ilgili taraf ülkelerin iç hukuku kısmi tazminata izin verirse, Mahkeme gerektiğinde zarar gören taraf için tam tazminata karar verir.”

Zarar

38. Başvuru sahibi, maddi zarar için 81,530 Fransız fransı (FRF), manevi zarar için 300,000 FRF talep etmiştir. Bu bağlamda poliste gözaltına alınmasında süre aşımı ile çalışmalarını sürdürememe ve çalışamama sonucu olarak tutuklulukta geçirdiği süreye atıfta bulunmuştur.

39. Hükümet, başvuru sahibinin Sözleşmenin Md. 5/3 ve 4'teki haklarının ihlalinin şikayet konusu yaptığı için, şayet Mahkeme bir ihlal bulursa, tazminatın gözaltı periyodu konusunda yapılması gerektiğini ileri sürmüştür.

40. Mahkeme, başvuru sahibinden öyle yapılması istenmekle birlikte, dosyanın maddi zararın varlığını ortaya koymadığını çünkü, Mahkeme Tüzüğü m. 60/2'nin gerektirdiği biçimde, başvuru sahibinin iddialarına ilişkin deliller vermediğini kayda geçirmiştir (diğer yetkililer arasında bakınız, 5 Aralık 2000 tarihli Motiere v. Fransa kararı, no.39615, 26, ECHR 2000). Bundan dolayı Mahkeme, bu başlık altında böyle bir isteme izin verememektedir.

41. Bununla birlikte Mahkeme, başvuru sahibine manevi zarardan dolayı tazminatın verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü başvuru sahibi, yargısal müdahale olmaksızın yedi gün polis tarafından gözaltında tutulduğu düşünülecek olursa, belli bir miktar üzüntü içinde olmuştur. Madde 41 gereğince, hakkaniyet temelinde karar verildiğinde, Mahkeme, 1,830 EUR tazminata hükmetmektedir.

Harcamalar ve Masraflar

42. Başvuru sahibi, Sözleşmeden doğan yargılama masrafları olarak, 411,530 FRF isteminde bulunmaktadır.

43. Hükümet, talep edilen meblağların aşırı ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumları ile ilişkili olmadığını; ayrıca, iddiaları destekleyecek maddi delillerin sunulmadığını ileri sürmüştür.

44. Başvuru sahibinin, Sözleşme hukukundan doğan yargılama masraflarında bulunduğu açıktır. Mahkeme başvuru sahibine yaptığı masraf ve harcamaların kendisine ödenebilmesi için 1,500 EUR verilmesinin makul olacağını düşünmektedir.

Gecikme Faizi

45. Mahkeme'ye ulaşan bilgilere göre, bu kararın kabul edildiği zamanda Fransa'da uygulanan yasal faiz oranı yıllık 4,26'dır.

HÜKÜM

MAHKEME, BU NEDENLERDEN DOLAYI OYBİRLİĞİ İLE;

1. Sözleşme Madde 5/3'ün ihlalinin olduğuna karar vermektedir.

2. Sözleşme 5/4'ün ihlalinin olduğuna karar vermektedir.

3. (a) Davalı Devletin, çözüm tarihindeki kurdan davalı devletin parasına çevrilecek aşağıdaki miktarları, Sözleşme Madde 44/2 uyarınca kararın nihai hale geleceği tarihten itibaren 3 ay içinde, başvuru sahibine tazminat olarak ödenmesine karar vermiştir:

(i) Manevi tazminat olarak, 1,830 (bin sekiz yüz otuz) Euro;

(ii) Yapılan harcama ve masrafların ve uygulanabilir herhangi bir verginin tazmini olarak 1.500 (bin beş yüz) Euro;

(b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden tarafların çözüm tarihine kadar olan sürede ödemenin yapılması durumunda yıllık faiz oranını % 4.26 olarak kararlaştırmıştır.

4. Başvuru sahiplerinin diğer taleplerini, adaletin tam gerçekleştirilmesi amacıyla reddetmiştir.

Bu karar, 20 Haziran 2002 tarihinde Mahkeme İçtüzüğü Madde 77/2 ve 3 uyarınca, İngilizce olarak yazılı bir biçimde taraflara tebliğ edilmiştir.

Vincent Berger

Georg Ress

3.Daire Yazı İşleri Müdürü

3. Daire Başkanı

KISA ÖZET

Bir öğrenci olan Yüksel İğdeli, 5 Haziran 1995'te İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'ndeki polisler tarafından, illegal bir örgüt olan PKK üyesi olmasından şüphelenilerek yakalanmıştır. 6 Haziran 1995'te Terörle Mücadele Şube Müdürü, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcısı'na başvurarak, ilgili kişinin gözaltı süresinin 12 Haziran 1995'e kadar uzatılmasını talep eder ve aynı gün bu talep yerine getirilir. 12 Haziran 1995'te İstanbul DGM Cumhuriyet Savcısı, PKK içindeki eylemleri ile ilgili olarak başvuru sahibini sorgulayıp, bu kişinin tutuklanması istemli bir dilekçeyi İstanbul DGM'ye vermiştir. Aynı gün Yüksel İğdeli, İstanbul DGM'ye çıkarılmış ve hakkında tutukluluk kararı verilmiştir. 23 Ağustos 1995'te Cumhuriyet Başsavcısı, PKK üyeliği ile itham eden iddianame tanzim ederek İstanbul DGM'ye vermiştir. Bu ithamlar, Türk Ceza Kanunu (TCK) md.168/2, 3713 sayılı Kanun md 5, ve 2918 sayılı Kanun (Trafik Kanunu) md. 19/2'ye dayandırılmıştır. 9

Ağustos 1996'da ise, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmış, 18 Kasım 1998'de ise, TCK md. 168/2 uyarınca 3 yıl hapse mahkum olmuştur.

Başvuru sahibi Yüksel iğdeli, Sözleşme md.5/3 ve 4'ün ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme ise verdiği kararda;

1. Sözleşme Madde 5/3 ve 4'ün ihlal edildiğine karar vermektedir.

2.(a) Davalı Devletin, manevi tazminat olarak 1,830 (bin sekiz yüz otuz) Euro, yapılan harcama ve masrafların ve uygulanabilir herhangi bir verginin tazmini olarak ta 1.500 (bin beş yüz) Euroyu, başvuru sahibine ödeme yapmasına karar vermiştir:

(b)Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden tarafların çözüm tarihine kadar olan sürede ödemenin yapılması durumunda yıllık faiz oranını % 4.26 olarak kararlaştırmıştır.

3. Başvuru sahiplerinin diğer taleplerini *reddetmiştir*.

YORUM²

Bu karar, Filiz ve Kalkan v. Türkiye davasında verilen kararla paralel bir karardır. Çünkü her iki karar, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının korunması ile ilgili olup, gözaltı süreleri ile ilgili sözleşme hukukuna iç hukuk kurallarının adapte sorunu ile ilgilidir. Bunun için, Filiz ve Kalkan v. Türkiye kararında ifade ettiğim düşünceler bu karar için de geçerliliğini korumaktadır.

² Bu kararın yorumu için, Filiz ve Kalkan v. Türkiye davasını okuyunuz.